

ROND DE SCHUTSBOOM

jaargang 12

nummer 3

1992

HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:

Bakkerij A. van den Hout,
Tilburgseweg 98, 5051 AJ GOIRLE. tel. 34.17.68

Cafe-Restaurant "De Hovel",
Tilburgseweg 37, 5051 AA GOIRLE. tel. 34.54.74

Stichting "Goirles Belang",
Guido Gezellelaan 50, 5051 MG GOIRLE. tel. 34.34.86

Cafe W. de Kort,
Kloosterstraat 30, 5051 RD GOIRLE. tel. 34.13.72

Maas Herenkleding,
Korvelseweg 56, 5025 JJ TILBURG. tel. 42.42.83

Micro-Consult,
Tilburgseweg 104, 5051 AJ GOIRLE. tel. 34.16.81

Toon van Oosterhout kantoorinstallaties,
Dorpsstraat 2, 5051 CK GOIRLE. tel. 34.51.85

Van Puijenbroek Installaties B.V.,
Stationsstraat 12, 5131 BN ALPHEN. tel. 04258-2407

Rabobank Goirle,
Tilburgseweg 97, 5051 AB GOIRLE. tel. 34.28.31

Poelier J. van Roessel,
Dorpsstraat 63, 5051 CJ GOIRLE. tel. 34.14.84

Taxi Smolders B.V.,
Tilburgseweg 61, 5051 AB GOIRLE. tel. 34.14.32

Soeters, boekhandel en antiquariaat,
Kalverstraat 28, 5051 NK GOIRLE. tel. 34.32.45

HET VERSCHIJNEN VAN DIT PERIODIEK WERD MEDE MOGELIJK
DOOR DE FINANCIËLE BIJDRAGE VAN:

Gebr. Stokkermans, slopersbedrijf, tel. 34.25.11 /
Tijvoortsebaan 7, 5051 HJ GOIRLE. / 34.28.41

J. Vekemans B.V. schildersbedrijf,
Ralph Bunchestraat 21, 5051 KW GOIRLE. tel. 34.13.74

Taxi P. Walsmits B.V.,
Hoogeindseweg 15, 5051 EA GOIRLE. tel. 34.13.40

Joop de Wilde, veevoerders en dierenbenodigdheden,
Nieuwe Rielseweg 37, 5051 PD GOIRLE. tel. 34.13.84

Fa. C.C.J. Zandbergen & Znn. B.V., stucadoorsbedrijf,
Emmastraat 26, 5051 LN GOIRLE. tel. 34.25.76 / 34.19.82

* * * * *
* * * * *
* * *
* *
*

ROND DE SCHUTSBOOM

Periodiek van de:

STICHTING HEEMKUNDIGE KRING
„DE VYER HEERTGANGHEN”
GOIRLE

Secretariaat: Nieuwe Rielseweg 41-43,
5051 PD Goirle, tel. 013-34.17 47;

Redactie: Venneweg 11, 5051 BN Goirle,
tel 013-34.21.82.

Jaargang 12

nr. 3

december 1992

"Naar zijn waaien moet ik draaien" over windwijzers en windvanen, door Piet Wiercx;	2
De erfenis van Janus Koremans, door Jef van Gils;	9
Piet de Lang, vroedmeester 1858-1884, door Jan van Eijck;	15
Folklore rond Kerstmis, door Theo M. van Dijk;	19
Toponiemen (vervolg nr. 3-1991), door Joseph Wijdemans;	29
Woord van de voorzitter	34

WINDVANEN EN VOLKSGELOOF.

PAARDEN

Paarden hebben altijd in hoog aanzien gestaan bij de mensen en dit is geen wonder. Het paard was voor hen de trouwe helper die gewillig allerlei hand- en spandiensten verrichtte. Bovendien maakte het paard indruk door zijn vaak sierlijke bouw en zijn intelligentie. Het is dus eigenlijk geen wonder dat paarden in het volksgeloof een rol spelen en in allerlei vormen en standen voorkomen op windvanen van vele boerderijen en huizen.

Dit hoge aanzien dat het paard geniet, vindt mede zijn oorsprong in het grijs verleden. Het stamt nog uit de tijden, toen -volgens het oude volksgeloof- Wodan met zijn achthoevige schimmel Sleipnir over het wolkendek reed met zijn beide zwarte raven Hugin en Munin, die hem voortdurend op de hoogte hielden van het goed en het kwaad van de mensen. Dan trok de wilde jacht omstreeks het midwinterfeest over de akkers, zegen en vruchtbaarheid schenkend aan het gewas in het komende jaar. Het is een beeld dat thans nog voortleeft in de figuur van St. Nicolaas, die op zijn schimmel over de daken rijdt.

Trouw terzijde gestaan door zijn Zwarte Piet maakt ook hij omstreeks midwinter dezelfde rondgang die ook Wodan eens maakte om mensen en kinderen te belonen of te straffen.....

Bij de Germanen golden de paarden -speciaal de schimmels- als heilige dieren. Ze mochten daarom alleen door de priesters worden aangeraakt en verzorgd. Uit het snuiven en hinniken maakten zij verschillende voortekenen op die voor oorlog en toekomst van belang konden zijn. Aan paardekoppen werd een bijzondere kracht toegekend. Om nachtmerries bij paarden te voorkomen, legde men een paardekop in het stro. De beste en sterkste dieren werden geofferd aan de goden. Aan de schedels van de geofferde dieren werden onheilwerende krachten toegekend. Zowel mens als dier, maar ook het te velde staande gewas, zouden door deze "heilige" schedels beschermd worden. Vandaar dat men een schedel op een paal bevestigde die men bij de woning of op de akker plaatste. Ook werden schedels op de nok van het dak of tegen de gevel gespijkerd ter voorkoming van ziekte en ongeluk. Iets daarvan zien nog terug op de gevels van boerderijen in het oosten van ons land. Op de geveltop staan twee gekruiste paardekoppen.

Het teken van de twee paardekoppen wordt ook wel verklaard als een herinnering aan de Saksenaanvoerders Hengest en Horsa. Volgens de overlevering zouden deze legendarische ruitervorsten eens naar

Engeland zijn overgestoken, het land hebben oververd en daarmee het Angelsaksische rijk hebben gesticht.

HANEN

De haan is van oudsher het symbool van de vruchtbaarheid en waakzaamheid. Reeds de Grieken waren getroffen door de dapperheid, vurigheid, vechtlust en waakzaamheid van de haan. Hij werd be-

schouwd als de overwinnaar van de duisternis en verdrijver van boze geesten. Hij was aan Apollo - de Zonnegod - gewijd, omdat men dacht dat hij door zijn gekraai de opkomende zon aankondigde. De afbeelding van de haan komt in ons volksleven voor in verband met oude heidense gewoonten. We denken b.v. aan het broodhaantje (Palmpasen), de Pinksterhaan (De Schiermonnikoogse Kalleemooi) en de haan als taai- en speculaasfiguur. Op Schiermonnikoog sloot men een jonge haan op in een kooi die men boven op een staak plaatste. De haan werd dronken gevoerd en bleef in de kooi opgesloten tot "Pinksterdrie". Rond de staak werd intussen gedanst en gedronken.....

Er zijn allerlei theorieën in omloop over de vraag waarom juist een haan op kerktorens zou passen. Dit wordt oa in verband gebracht met de verloochening van Petrus: ".....eer de haan kraait, zult gij Mij drie maal verloochenen". De haan zou daarom op de toren staan om de ontrouwen te waarschuwen en om tot inkeer op te wekken.

Anderen vinden de verklaring van de haan op de toren in de oude gewoonte om het kwaad af te weren door het beeld dat het kwaad voorstelt: zoals Mozes een koperen slang maakte om de slangenplaag af te weren, zo moet de haan brand afweren. Weer anderen zien de haan op de toren als een symbool van de prediker: zoals de weerhaan zich steeds tegen de wind in keert, zo keert de prediker zich tegen oproerigen een weerspannigen en tegen de vijanden van de kerk.

HEKSEN

In de Middeleeuwen geloofde men in een samenspel tussen mens en duivel. Allerlei rampen en onheilen waren het werk van heksen en tovenaars, die als "dienaren van Satan" alle leed veroorzaakten. Twee door de paus benoemde inquisiteurs schreven

een heel nauwkeurige en gedocumenteerde studie over het allerverschrikkelijkste dat er op aarde bestond: omgang met de duivel.. Dit boek heette "De Heksenhamer" en maakte heksengeloof tot een volksgeloof.

Heksen vlogen op bezemstelen naar nachtelijke bijeenkomsten - een "heksen-sabbat" - om daar de duivel in "vleselijke lijve" te ontmoeten.

Een heks kon zich veranderen in een zwarte kat.....

Ook geloofde men, dat bepaalde vrouwen (heksen) mensen konden ziek maken door aanraking, de "kwade hand", of door er starend naar te kijken. Het bestaan van heksen, vrouwen die door bemiddeling van boze machten kwaad stichtten en medemensen plaagden, leeft nog voort in talloze sagen. De heks uit deze volksverhalen is echter een andere dan die uit de tijd van de grote heksenvervolgingen met zijn vaak onmenselijke heksenproeven. De heks uit de volksverhalen was veeleer een stekelige, lastige vrouw, of een armoedig gekleed oudje, slordig gekleed en die wat afgelegen woonde. Zo'n enigszins verdacht type werd een "getekende" in de gemeenschap; zij werd vaak uit die gemeenschap gestoten en met de vinger nagewezen.....

Ieder dorp kende wel van die vrouwtjes, die door de kinderen met het scheldwoord "heks" werden nageroepen en waarvoor zelfde de duren van huizen gesloten bleven. Dit vooral uit angst, want ook deze heks had vaak het kwade in de hand. Ze kreeg de schuld van alles wat misging: een stervende koe, een mislukte oogst, een ziek kind..... Dit imago van onheilbrenghster vindt zijn oorsprong in de levensomstandigheden van onze voorouders. Toen de nacht nog echt nacht genoemd kon worden, met volledige duisternis, zonder enige kunstmatige verlichting. Toen men de bosuil vreemd en

onheilspellend kon horen in de beangstigende stilte van het donker. Dat was ook de tijd waarin men 's avonds in kaarslicht of in het haardvuur tuurde naar dansende vlammen, die allerlei beelden opriepen; in zulke tijden kan men volksgeloof niet echt een vreemd verschijnsel noemen.

Op het platteland huisde men niet zo dicht bij elkaar, maar eerder verspreid te midden van een natuur die vaak een onheilspellende plaats was, met verraderlijke moerassen of dichte bossen. Daar kwam liefst niemand, tenzij écht nodig. Bos en heide waren -zeker

'snachts- gevaarlijke oorden... Daar immers huisden kwade geesten, duivels en dwaallichten; het zijn de elementen van menig volksverhaal.....

De volkse heksenverhalen bevatten een bepaald stramien, waarin ook een verklaring voor dit geloof te vinden valt. De zegswijze "het zwarte schaap", dit is "de zondebok", de "verschoppeling" zijn, illustreert dit stramien: de heks als schuldige, de zondebok.....

Elke gemeenschap schijnt een paar mensen nodig te hebben die tot elke prijs in de hoek moeten worden geduwd, het zwarte schaap moeten zijn, dat als het ware geofferd wordt, tot ieders opluchting....

We hebben in Goirle nog twee heksen. Zij zweven ludiek boven ons dorp op weg naar waar de wind waait.

Eén boven het Hoogeind op adres nummer 38, de ander boven de Bergstraat. Die van de Bergstraat heeft op haar bezem een zwarte kat.....

